

TEORIE A METODIKA VÝCHOVY

POJETÍ PŘEDMĚTU

LITERATURA

KAPITOLY Z TEORIE A METODIKY VÝCHOVY I

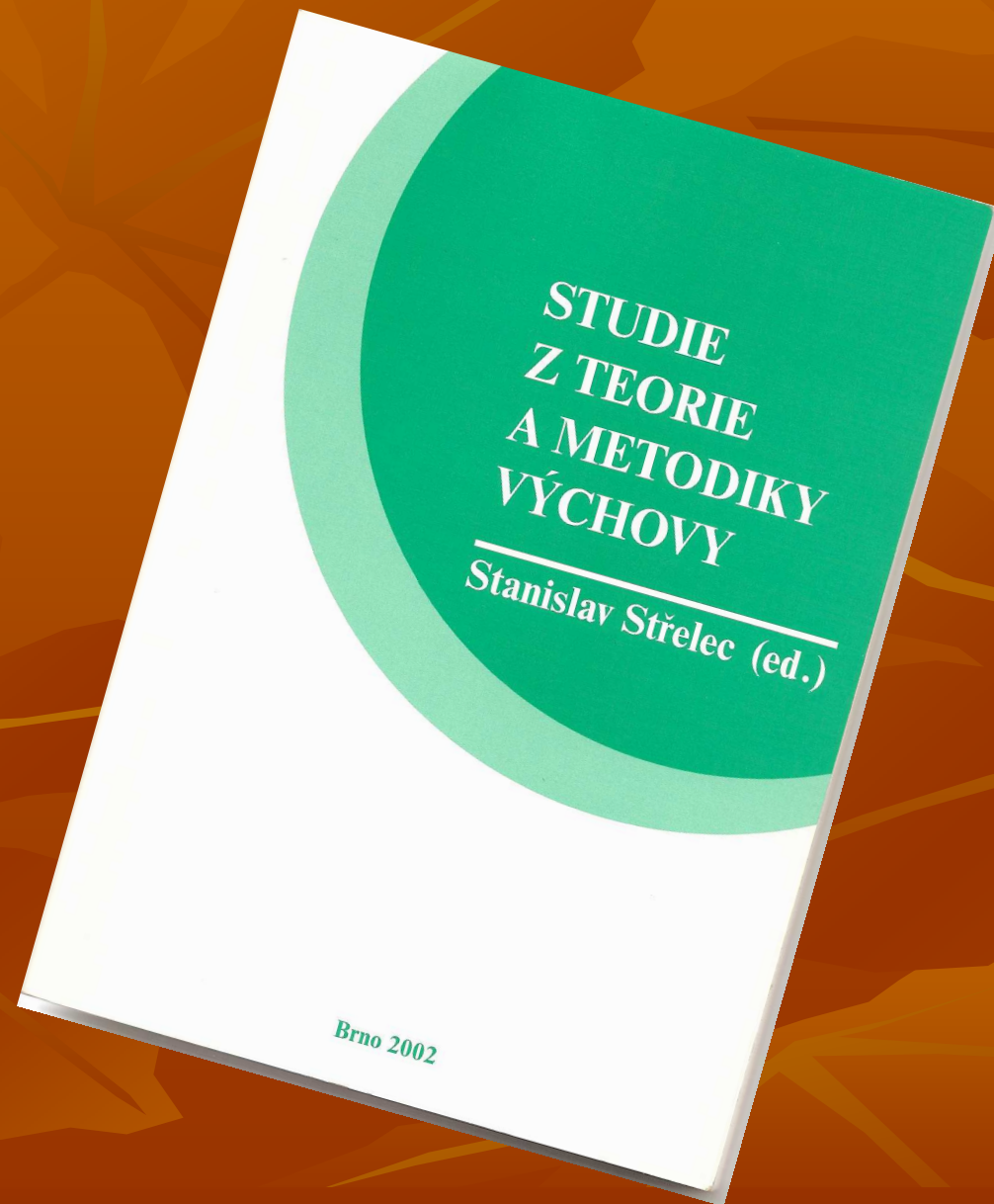
Stanislav Střelec et al.

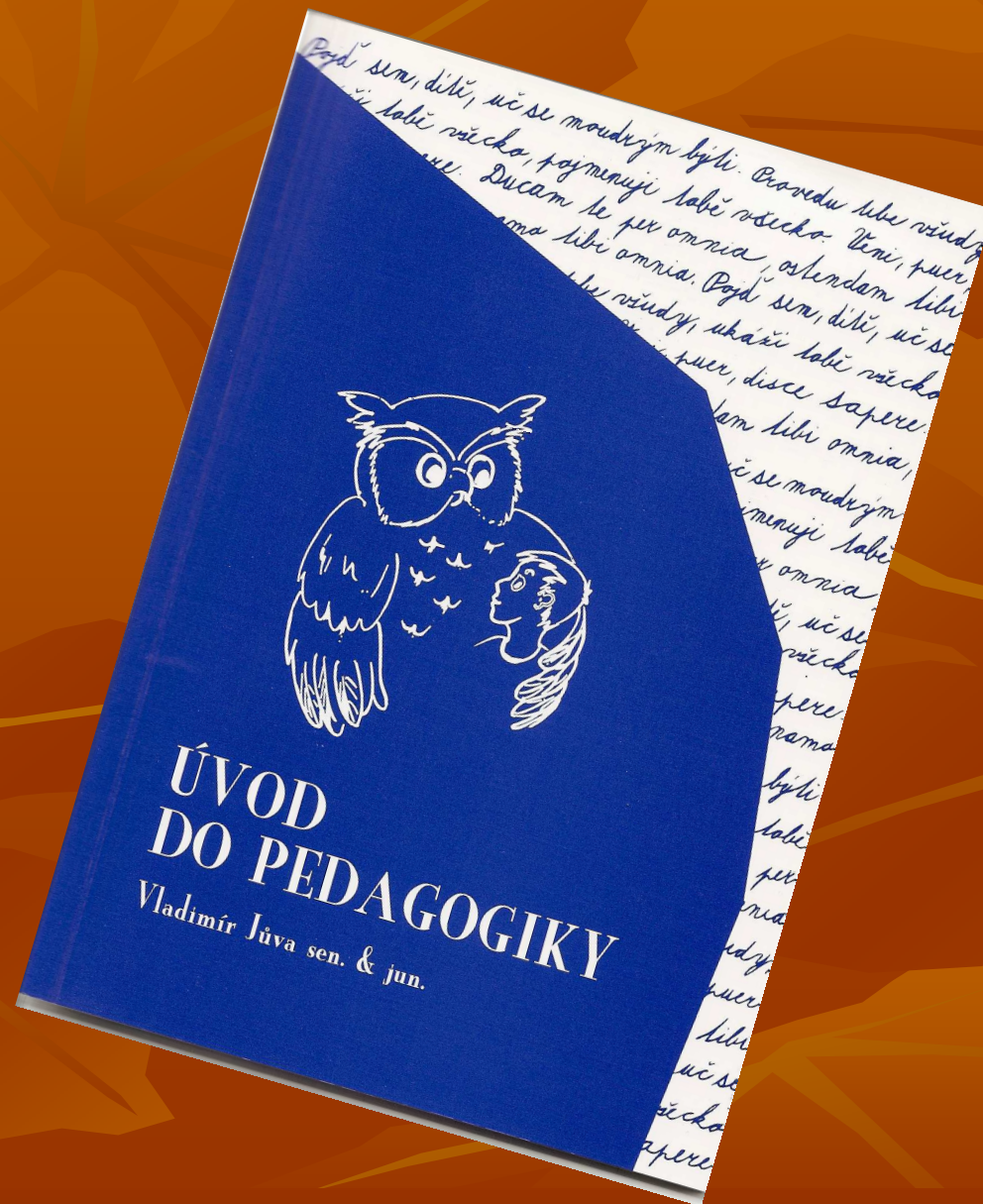
Brno 1998

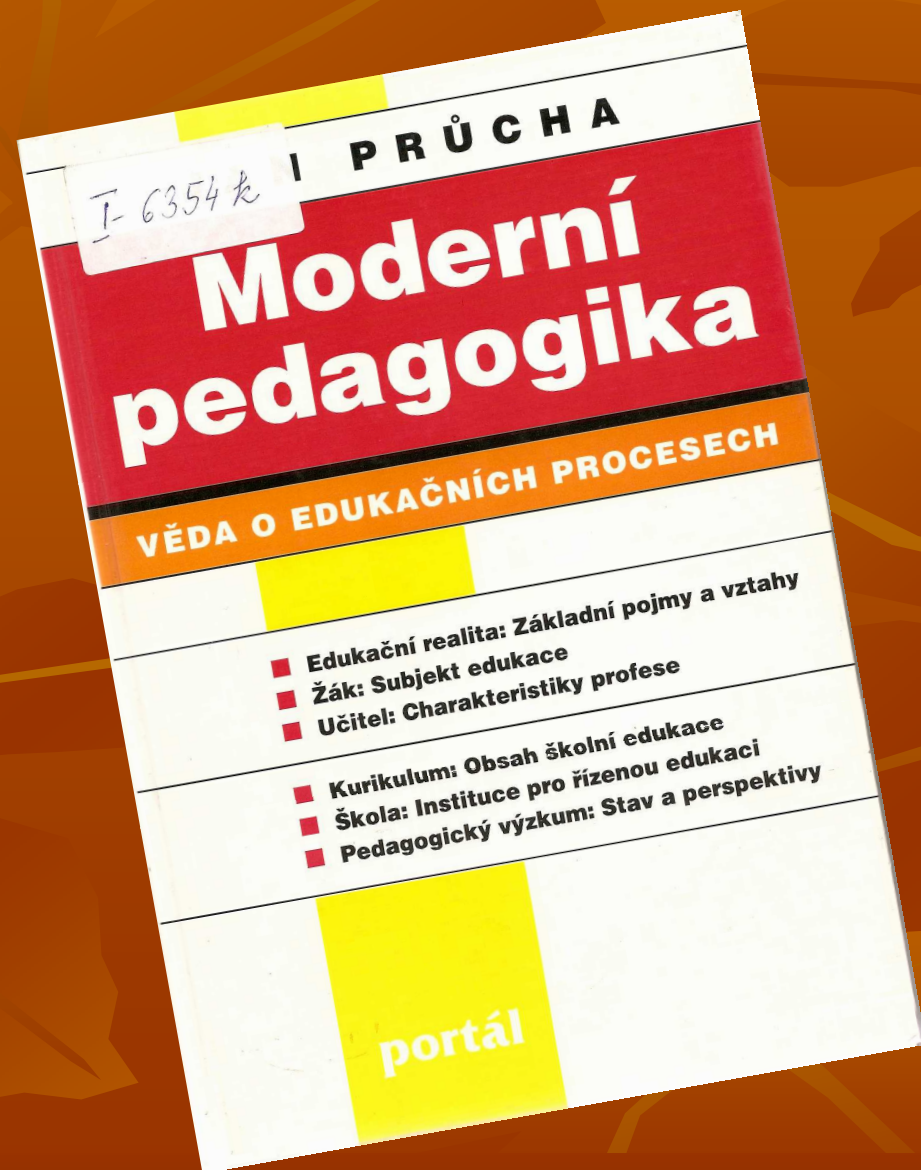
STUDIE Z TEORIE A METODIKY VÝCHOVY II

Stanislav Střelec (ed.)

Brno 2005

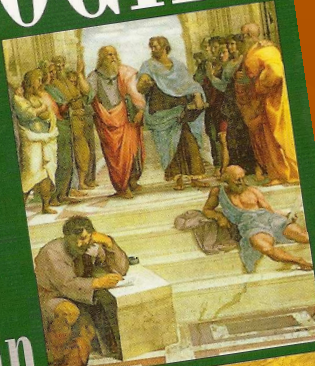

I-5973c

Přehled PEDAGOGIKY

Úvod do studia oboru

Jan
PRŮCHA

portál

I59684

ekonomi
ové třídy ve vzděláva
pedagogická
pedagogická psychologie
pedagogický výzkum
sociologie výchovy
školská legislativa
teorie výchovy
vzdělávací politika

PEDAGOGICKÝ SLOVNÍK

3., rozšířené
a aktualizované vydání

Jan PRŮCHA
Eliška WALTEROVÁ
Jiří MAREŠ

portál

TEMPUS

Joint educational project 1477

ZAČÍNAJÍCÍ UČITEL

* * *

Oldřich Šimoník

Brno 1994

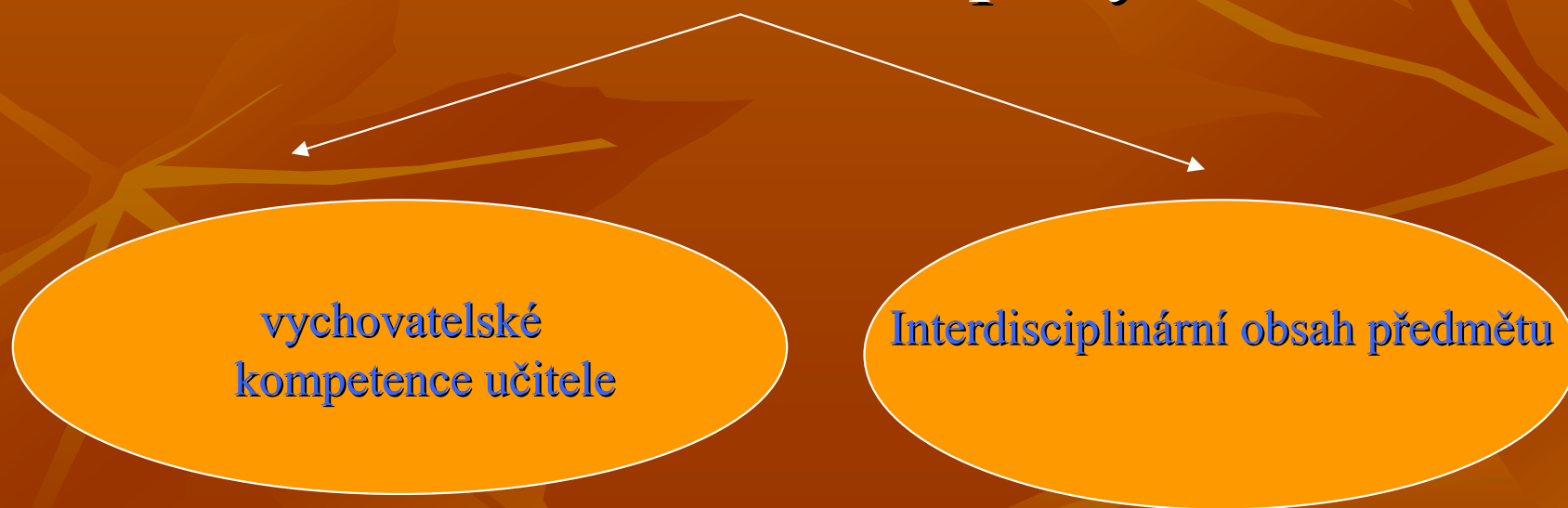
Cíle TMV

- Především učitelovy výchovné kompetence.
- Přispět u studentů k rozvíjení schopností vychovávat žáky.
- Přispět u studentů k rozvíjení dovedností.
- Přispět u studentů k rozvíjení tvořivosti.
- Přispět u studentů k rozvíjení demokratického myšlení a občanského jednání.

Koncepce TMV

STŘELEČ

- Stěžejním metodologicko-koncepčním problémem TMV je vytvoření jejího funkčního modelu, který by integroval dvě dominantní tendence uvnitř této disciplíny

Zákon 563/2004 Sb.

O pedagogických pracovnících

- Pedagogickou profesí vykonává podle § 2:
- učitel
- vychovatel
- speciální pedagog
- psycholog
- pedagog volného času
- asistent pedagoga
- trenér
- vedoucí pedagogický pracovník

V učitelství nastupují tři

osobnostní role

vychovatel – diagnostik

vzdělavatel

veřejný činitel

■ Role prošly historickým vývojem

VYCHOVATEL - diagnostik

- Pedagog má možnost včas u mládeže odhalit např.:
 - ŠIKANU
 - NARKOMANSTVÍ
 - ALKOHOLISMUS
 - TRESTNOU ČINNOST apod.

Stěžejní dimenze učitelova vychovatelství

- Způsobilost k výchovnému působení
- Dobrý třídní učitel
- Zahrnuje kompetence:
 - osobnostní
 - psychopedagogické
 - komunikativní
- Zahrnuje kompetence :
 - řídicí
 - poradenské
 - konzultativní

VZDĚLAVATEL - zprostředkovatel

- vědeckých poznatků
- technických poznatků
- geopolitických změn
- životních orientací
- profesionálních orientací
- kultivace pozitivních vlastností jedince

Veřejný činitel

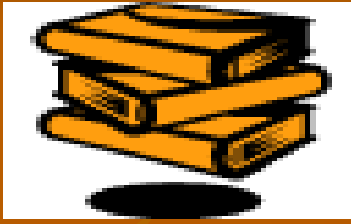
Další angažovanost veřejného činitele

■ kultura

tělovýchova

politika

humanitní cítění

Dějiny výchovy

- Sledujeme-li dějiny výchovy, vidíme, že mnohé významné filozofické systémy zákonitě vyústily v
 - řešení koncepčních pedagogických otázek
- (Platón, Aristoteles, Augustinus, Tomáš Akvinský, Descartes, Locke, Rousseau, Helvetius, Kant, Spencer, Dewey ad.).

■ Jůva

Význam filozofie

- **Význam filozofie pro pedagogiku tkví v tom,**
- **že filozofie poskytuje pedagogice nejen důležitá**
- **východiska ontologická a axiologická,**
- **ale současně i obecné podněty**
- **gnozeologické a metodologické.**

ČÍM SE FILOZOFIE VÝCHOVY ZABÝVÁ?

- Pedagogika jako věda se historicky vyvinula z filozofie.

První teoretikové byly v antickém Řecku
Aristoteles (384 – 322 př.n.l.)
se zabývá úvahami o výchově

Říká, že lidská bytost je tvořena :

- tělem
- duší, která na rozdíl od rostlin s zvířat :

má schopnost myšlení
poznání
vůli

Z toho Aristoteles odvozuje tři složky výchovy:

- výchova tělesná

výchova rozumová

výchova mravní (mimořádný důraz)

Podle **Craiga**, 1998 (Průcha)
se filozofie výchovy zabývá :

POVAHOU
CÍLI
PROSTŘEDKY výchovy

Craig, E. Routledge Encyclopedia of Philosophy. London ed New York, 1998

Vztah pedagogiky a filozofie

- Tento vztah pedagogiky a filozofie neustupuje do pozadí ani v současné době.
- Pedagogika dvacátého století vychází z takových filozofických koncepcí, jako je
 - pozitivismus, (Spencer)
 - pragmatismus, (Dewey,
 - marxismus, (sovět.pedagogika)
 - freudismus, (psychoanalýza, Sig. Freud)
 - existencialismus, (Schaller)
 - novotomismus, T.Avinský – Maritain)
 - postmodernismus (Lyotard) aj. J

FILOZOFIE VÝCHOVY

- Výchovou v nejobecnějším smyslu rozumíme systém pomoci žákovi v procesech personalizace, socializace a enkulturace, jako vytváření a realizaci příležitostí jeho optimálního rozvoje, který směřuje k aktivní, samostatné, tvořivé, humánní a demokratické životní orientaci.

- ENKULTURACE : proces, jehož prostřednictvím si jedinec v průběhu svého života osvojuje kulturu dané společnosti. Synonymum socializace.

VÝCHOVA :

- myslím si, že se jedná o cílené působení na jedince tak, aby došlo k rozvoji všech jeho stránek - psychické, sociální, duševní, motorické.
- Výsledkem by měla být vyzrálá osobnost, po všech stránkách schopná předávat zkušenosti a sama být schopná výchovy.

VÝCHOVA :

myslím si, že výchova jedince je velmi důležitá. Výchova je proces, kterým utváříme osobnost jedince jak po stránce mravní, sociální, psychické.... . Výchova by se měla uplatňovat již od narození dítěte a měla by být důsledná.

VÝCHOVA :

- proces působení na dítě (žáka) v tom smyslu, co by měl a neměl dělat, jak by se měl nebo naopak neměl chovat, jak by měl jednat v určitých situacích
→ formování jeho postojů a chování

nejlepší metodou výchovy je podle mého názoru vlastní příklad - to, co děti vidí, např. v rodině, si samozřejmě osvojuje a odnáší do života

VÝCHOVA :

myslím si, že výchova je celoživotní proces, kdy dochází k cílevědomému, záměrnému působení na jedince, za cílem formování jeho osobnosti. Toto formování osobnosti je všestranné jeho cílem je zralá osobnost.

VÝCHOVA :

domnívám se, že výchova je formování a usměrňování osobnosti člověka. Měla by se respektovat individualita člověka. Je těžké pojem výchova definovat, protože podle mého názoru nejde o proces jednosměrný, učitel → žák, ale o proces oboustranný, kdy i žák ovlivňuje učitele. Také je třeba si uvědomit, že učitelé vychovávají i ve chvílích, , kdy si to sami neuvědomují - žáci často přejímají od učitele prvky jednání, chování, postoje ..

VÝCHOVA :

- je to působení okolního prostředí (rodiny, školy) na jedince s cílem dobrého začlenění tohoto jedince do společnosti.

VÝCHOVA :

- je proces, který vede k osvojení schopností, dovedností, postojů u vychovávaného jedince.
Dítě by se mělo vést k poslušnosti, ale ne k slepému důvěřování autoritám

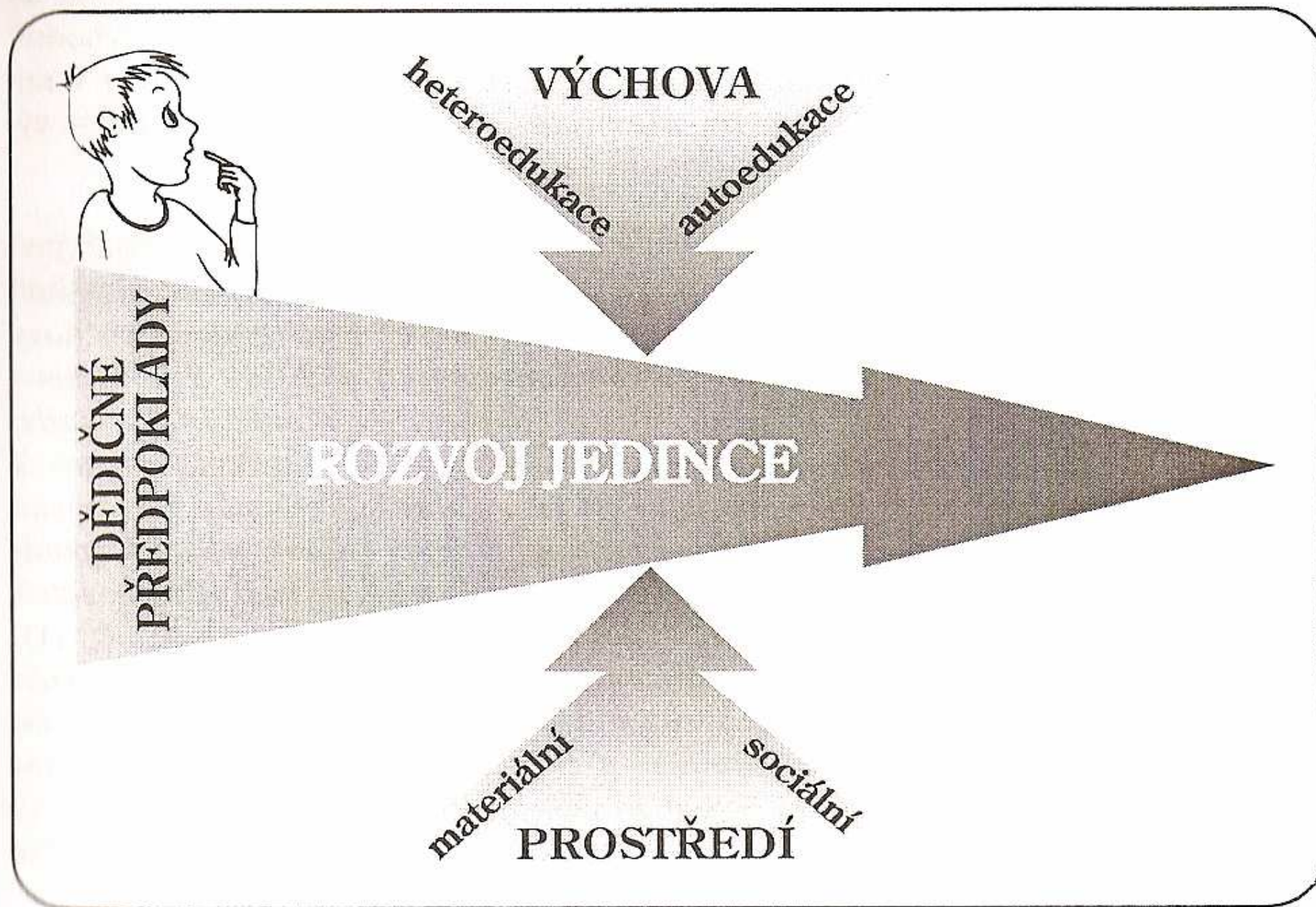

Schéma činitelů rozvoje jedince

Edukační dění

**výchovně vzdělávací proces
vazba mezi edukátorem a edukantem**

Pokusme se však nyní systematicky zformulovat, jakými tématy a problémy se zabývá, resp. měla by se zabývat současná filozofie výchovy (s omezením na edukační prostředí školy).

Edukace – edukační realita – edukační prostředí

Průcha

- Má edukace, zejména školní, sloužit pouze neomezenému rozvoji jednotlivce?
- Nebo se má v edukaci brát zřetel i na rozvoj společnosti?
- Jaká je vůbec souvztažnost mezi těmito účely edukace?

S tím souvisí snaha objasnit, jakou úlohu má mít školní edukace.

- Je možno klást na školu nároky,
aby byla rozhodujícím činitelem ve výchově a
vzdělávání mladé generace,
nebo má zastávat jen úlohu doplňující k jiným
činitelům?

Dále jde o otázku řízení a kontroly edukace.

Kdo je oprávněn řídit, hodnotit a kontrolovat edukaci?

Jakou úlohu v tom má stát, veřejnost a na druhé straně rodiče?

V jaké proporci má být optimálně jejich vliv na edukaci?

Obsah edukace

Má být školní edukace z hlediska svého obsahu podřízena spíše principu "všestranného a harmonického rozvoje,,

lidí nebo má být spíše zacílena na jejich profesní přípravu, na život v podmínkách volného trhu?

V jakých proporcích mají být složky obsahu edukace

Hodnoty v edukaci

Jaké univerzální lidské hodnoty mají být začleněny do školní edukace?

Má vůbec školní edukace vytvářet v mladých lidech určité hodnoty a postoje (např. politické postoje) nebo má být hodnotově neutrální?

· Jsou ještě potřebné např. hodnoty vztahující se k vlastenectví, k vlastnímu národu nebo je žádoucí preferovat hodnoty nadnárodní, celoevropské, globální?

Přístup k edukaci.

Mají mít všichni lidé neomezené právo na jakékoliv školní vzdělávání, nebo má být přístup k vzdělávání regulován?

A mají se vůbec všichni lidé vzdělávat na nejvyšších úrovních edukace nebo je správné nechat působit přirozená omezení daná jejich rozdílnou vzdělavatelností?

•Kompetence edukátora

- deklarovaná oprávnění

-

- způsobilost pro výkon profese

DEKLAROVANÁ
(předpokládaná)

The diagram consists of two orange rectangular boxes with white borders. The left box contains the text 'DEKLAROVANÁ (předpokládaná)'. The right box contains the text '■SKUTEČNÁ'. A white line starts from a point above the right box, goes up and to the left, then down and to the left, ending in an arrowhead pointing to the left box. Another white line starts from the same point, goes up and to the right, then down and to the right, ending in an arrowhead pointing to the right box.

■SKUTEČNÁ

Rozlišení kompetencí

```
graph TD; A[Rozlišení kompetencí] --> B(S převažujícím zaměřením na vzdělávání žáků); A --> C(■ Rozvíjení dalších  
■ individuálních a sociálních  
■ dimenzí žáka (studenta));
```

S převažujícím zaměřením
na vzdělávání žáků

- Rozvíjení dalších
- individuálních a sociálních
- dimenzí žáka (studenta)

TMV seznamuje s poznatky

■ axiologické základy výchovy,

- *etické dimenze výchovy,
- *kázeň a svoboda jako společenské a pedagogické jevy,
- *krása a umění jako prostředky výchovy,
- *profesně pracovní způsobilost člověka a její edukační utváření,
- *tělesná kultura a péče o zdraví,
- *pedagogické aspekty koncepce trvale udržitelného života a další témata.

Kterým směrem se ubírá naše hledání východisek z této situace?

- *Ve filozoficko-axiologické* rovině je cílem TMV vést studenty učitelství k pochopení podstaty symbolických hodnot (jakými jsou pravda, dobro, krása, láska, práce, demokracie, humanita a další) a k promýšlení způsobů, jak je svým žákům zprostředkovat.

V osobnostně-procesuální rovině

- je těžištěm TMV ovlivňování přepokládaných vlastností osobnosti (učitele i žáka),
- jejího charakteru,
- přesvědčení,
- postojů,
- motivů,
- citů,
- potřeb a zájmů a
- tomu odpovídajících způsobů chování a jednání.

V bezprostředně realizační rovině

- je obsah TMV tvořen (obrazně řečeno) systémem
 - **pilířů a svorníků mezi nimi.**
- Ke kmenovým tématům (pilířům), které našly své stabilní místo v našem pojetí TMV zejména patří:

Součástí prakticko-metodické (dovednostní) přípravy budoucích učitelů jsou např. tyto náměty:

- Rozbor výchovných situací (reálných nebo zprostředkovaných prostřednictvím videa).
- Pozice žáka ve třídě na základě sociometrického dotazníku.
- Vztah dítěte ke škole a k učiteli (průzkum a analýza výsledků).
- Hodnotová orientace dětí (žáků) nebo jejich rodičů (průzkum a analýza výsledků).
- Režim dne žáka, jeho vytváření, respektive přetváření.
- Individuální práce s problémovými žáky.
- Vytváření podnětné a přátelské atmosféry ve třídě.
- Nácvik vybraných verbálních a neverbálních edukačních komunikací. ~
- Řešení modelových výchovných situací.
- Příprava a přednesení témat pro pedagogicko-osvětovou práci s rodiči a některé ~
- další náměty.

Literatura

- BENDL, S. Dotazníkové šetření o subjektivní obtížnosti učitelských činnosti. *Pe-dagogika*, 47, 1997, č. 1, str. 54-64.
- HELUS, Z. Jak dál ve vzdělávání učitelů. *Pedagogika*, 45, 1995, Č. 2, str. 105-109. CHRÁSKA, M. Které vědomosti a dovednosti z pedagogiky považují učitelé za důležité. *Pedagogika*, 46, 1996, Č. 3, str. 256-264.
- KALHOUS, Z.; HORÁK, F. K aktuálním problémům začínajících učitelů. *Pedagogi-ka*, 46, 1996, Č. 3, str. 245-255.
- KUČERA, M.; VIKTOROV Á, 1. Commitment studentů. In *Pedagogická fakulta očima studentů*. Praha: PdF UK, 1994, str. 88-92.
- LANGOV Á, M.; V ACÍNOV Á, M. *Jak se to chováš?!* Praha: Empatie, 1994. MAŇÁK, J. Tvořivý učitel. In *Učitel v demokratické škole*. Brno: Paido, 1994, str. 14-18.
- MAREŠ, 1.; SKALSKÁ, H.; KANTORKOV Á, H. Učitelova subjektivní odpověd-nost za školní úspěšnost žáků. *Pedagogika*, 44, 1994, Č. 1, str. 25-35.
- MUSIL, R. *Retrospektivní pohled na proces získávání pedagogických dovedností*. In-terní pracovní materiál katedry pedagogiky PdF MU v Brně. Brno: 1998.
- PRŮCHA, J. *Moderní pedagogika*. Praha: Portál, 1997.
- PELIKÁN, J. *Výchov jako teoretický problém*. Ostrava: Amosium, 1995. STŘELEČEK, S. Postavení teorie výchovy v přípravě učitelů. In *Teorie v pedagogic-ké praxi, praxe v pedagogické teorii*. Brno: Paido, 1995, str. 69-72.
- ŠIMONÍK, O. *Začínající učitel*. Brno: MU, 1994.
- ŠTECH, S. Artikulace teorie a praxe v učitelství (dilemata profese). *Pedagogická orientace*, 1995, Č. 15, str. 23-24.
- ŠTECH, S. Co je to učitelství a lze se mu naučit? *Pedagogika*, 44, 1994, Č. 4, str. 310-320.
- ŠVEC, V. Význam diagnostiky učitelova pojetí výuky v jeho pregraduální přípra-vě. *Pedagogika*, 45, 1995, 22.2.2007 str. 164-170

Yves Bertrand v knize *Soudobé teorie vzdělávání* (1998) rozlišuje a popisuje sedm teorií vzdělávání, "které měly během posledních desetiletí vliv na úvahy () tom, jakou podobu by vzdělávání mělo mít a jakou úlohu by mělo plnit":

- **Spiritualistické teorie.** Jsou soustředěny na hodnoty nazývané duchovní, me-tafyzické nebo transcendentální.

Personalistické teorie. Vycházejí z teze, že jedinec musí řídit své vlastní vzdělávání; zdůrazňují svobodu žáka, jeho zájmy (např. koncepce C. Rogerse, R. Steinerja aj.). Tyto teorie jsou základem hnutí tzv. svobodných nebo otevřených škol

- **Kognitivně psychologické teorie.** Vysvětlují vzdělávání na základě poznávacích procesů (usuzování, řešení problémů, vytváření reprezentací aj.) - např. J. Piaget. Silně ovlivnily moderní výzkumy učení (tzv. konstruktivistické koncepce).

Technologické teorie. Zdůrazňují, že ve vzdělávání má důležité místo komunikace a nové technické prostředky a postupy, zvl. počítačem zprostředkované učení (R. Glaser, L. N. Landa).

- **Sociokognitivní teorie.** Kládou důraz na kulturní a sociální faktory ve vzdělávání, na vlivy prostředí (L. S. Vygotskij, I. S. Bruner).

Sociální teorie. Soustředují se na problémy sociální a kulturní nerovnosti, se-gregace a elitářství ve vzdělávání (P. Bourdieu, I. Illich).

- **Akademické teorie. Zdůrazňují klasické obsahy ve vzdělávání odvozo-vané z vědních oborů, kvalitu ve vzdělávání, práci a zodpovědnost v učení (M. J. Adler).**